

HOVRÄTTEN ÖVER
SKÅNE OCH BLEKINGE
Avdelning 1
Rotel 13

BESLUT
2021-03-04
Malmö

Mål/Ärende nr
B 2058-20

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Ystads tingsrätts dom 2020-05-26 i mål B 2091-19, se bilaga A

PARTER

Klagande

LINNEA Margareta Olivefalk, 19970210-6049
Grönbo Gård
Brogårdavägen 21
275 92 Sjöbo

Ombud och offentlig försvarare: Advokat Filip Savic
Advokatfirman Sundberg & Savic HB
Erik Dahlbergsgatan 16 A
211 48 Malmö

Motpart

Kammaråklagare Magdalena Holmberg
Åklagarmyndigheten
Södra Skånes åklagarkammare

SAKEN

Osann försäkrans; nu om avvisning av åtal

HOVRÄTTENS AVGÖRANDE

Hovrätten undanröjer tingsrättens dom utom beslutet om ersättning till den offentlige försvararen och avvisar åtalet.

Filip Savic får ersättning av staten med 10 091 kr för uppdraget i hovrätten. Av beloppet avser 8 073 kr arbetet och 2 018 kr mervärdesskatt. Kostnaden ska staten slutligt stå för.

Dok.Id 391193

Postadress
Box 846
201 80 Malmö

Besöksadress
Hovrättstorget 1

Telefon
040-35 57 00
E-post: hovratten.skaneblekinge@dom.se
www.hovrattensskaneblekinge.domstol.se -
Se där om hovrättens
personuppgiftsbehandling

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:00

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Linnea Olivefalk har i samband med att hon överklagat tingsrättens dom med yrkande om frikännande i första hand yrkat att hovrätten undanröjer domen och avvisar åtalet. Hon har därvid gjort gällande att åtalet står i strid mot principen om förbud mot dubbelbestraffning eftersom hon redan straffats dels genom att resultatet från högskoleprovet återkallades, dels genom avstängning från högskoleprovet under två år.

Åklagaren har motsatt sig att åtalet avvisas.

SKÄLEN FÖR HOVRÄTTENS BESLUT

Bakgrund

Tingsrätten har dömt Linnea Olivefalk för osann försäkran, grovt brott enligt 15 kap. 10 § brottsbalken till villkorlig dom med dagsböter. Tingsrätten har också förpliktat henne att ersätta en del av kostnaden för hennes försvar.

Den fällande domen avser att Linnea Olivefalk vid genomförande av högskoleprovet den 21 oktober 2017 undertecknat en försäkran på heder och samvete om att lämna provsvar utan att använda otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt vilseleda. Genom att använda otillåtna hjälpmedel vid provet hade Linnea Olivefalk enligt tingsrätten lämnat osanna uppgifter och åtgärden hade inneburit fara i bevishänseende. Närmare besett avsåg de otillåtna hjälpmedlen utrustning som skulle ha gjort det möjligt för Linnea Olivefalk att under provet kommunicera med ”HP-hjälpen” som i organiserade former bistod i fusk med högskoleprovet. Tingsrättens bedömning att Linnea Olivefalk fuskat grundades i huvudsak på att hon genom HP-hjälpen fått utrustning för att fuska och på hennes provresultat.

Åtalet hade väckts vid tingsrätten den 20 augusti 2019

Den 3 juni 2019 hade Universitets- och högskolerådet (UHR) beslutat att återkalla Linnea Olivefalks resultatet från högskoleprovet den 21 oktober 2017 och att stänga av henne från deltagande i högskoleprovet under en period av två år från den 21 oktober

2017. Beslutet grundades på att Linnea Olivefalk vilselett på provet. Till stöd för denna bedömning lade UHR i huvudsak uppgifter från Ekobrottsmyndigheten om att Linnea Olivefalk hade köpt tjänsten fusk från HP-hjälpen och hennes provresultat.

I rättegången vid tingsrätten hade Linnea Olivefalk med hänvisning till UHR:s beslut invänt att åtalet stred mot förbudet mot dubbelbestraffning i artikel 4.1 i sjunde tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (EKMR). Tingsrätten fann inte att det förelåg hinder mot att pröva åtalet. Efter en redogörelse för detta förbud och anknytande praxis anförde tingsrätten i skälen följande. Enligt tingsrättens mening kan endast åtgärden att stänga av Linnea Olivefalk från att skriva högskoleprovet under en tvåårsperiod anses vara av straffliknande karaktär. Det får dock anses som en förhållandevis lindrig reaktion med anledning av användandet av otillåtna hjälpmedel och dessutom en förutsebar följd. Enligt tingsrätten är avstängningen närmast att betrakta som en tilläggsstraffsanktion som inte bör förhindra åtal beträffande gärningar som begåtts under i allt väsentligt samma faktiska omständigheter som de som legat till grund för beslutet om avstängning.

Regler mot fusk vid högskoleprovet

De grundläggande bestämmelserna om universitet och högskolor under statligt huvudmannaskap finns i högskolelagen (1992:1434). För tillträde till utbildningen gäller olika behörighetsregler. Om inte alla behöriga sökande till en utbildning kan tas emot, gäller enligt 4 kap. 3 § högskolelagen att ett urval ska göras. I lagrummet bemyndigas regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om urvalet.

Högskoleprovet är enligt bestämmelser i högskoleförordningen (1993:100) ett instrument för urval bland de behöriga sökandena. Högskoleprovet är enligt 7 kap. 20 § förordningen gemensamt för alla universitet och högskolor. UHR ansvarar för att provet tas fram och beslutar om resultat på provet. Ett provresultat gäller i åtta år.

Med stöd av delegation i 7 kap. 22 § högskoleförordningen har UHR utfärdat föreskrifter om högskoleprovet (UHRFS 2015:3). Föreskrifterna innehåller detaljerade regler om provet och dess genomförande, tillåtna hjälpmedel m.m.

I april 2016 vände sig UHR till regeringen med förslag till att stoppa fusk på högskoleprovet. UHR redovisade (UHR Beslut 2016-04-15 dnr 3.5-00379-2016) fusk som förekommit. För att minimera riskerna för fusk föreslog UHR bl.a. att provsvaren skulle avgas på heder och samvete. Dåvarande delegation till UHR gjorde det enligt UHR inte möjligt att föreskriva detta. Därför behövdes antingen en föreskrift i högskoleförordningen eller ett utökat bemyndigande för UHR. Syftet var att kriminalisera fusk.

Den 21 juli 2016 utfärdade regeringen en ändring i högskoleförordningen (SFS 2016:846). Ändringen innebar dels att delegationsbestämmelsen i 7 kap. 22 § utökades, dels att i 7 kap. 21 § infördes regler om avstängning från provet för den som fuskat. Den som genom användning av otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt söker vilseleda vid högskoleprov ska stängas av från deltagande i provet under en period av två år från tidpunkten för försöket. Det finns i författningsärendet ingen dokumentation av hur eller varför avstängningsregeln kom att tas in i förordningen.

I 35 a § Universitets- och högskolerådets föreskrifter om högskoleprovet togs några veckor senare in föreskriften att provdeltagaren på heder och samvete ska försäkra att provdeltagaren lämnat svar utan att använda otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt vilseleda vid högskoleprov (UHRFS 2016:4).

Rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (ne bis in idem)

Enligt artikel 4.1 i sjunde tilläggsprotokollet till EKMR, som gäller som lag i Sverige, får ingen lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han eller hon redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat (ne bis in idem). En motsvarande bestämmelse finns i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

Europadomstolen har genom sin praxis slagit fast att tolkningen och tillämpningen inte ska vara restriktiv, utan konventionens rättigheter ska vara effektiva och möjliga att ut-

öva i praktiken. I Europadomstolens avgörande i målet mellan Zolotukhin mot Ryssland¹ hade Zolotukhin först dömts i ett administrativt förfarande för störande uppträdande till tre dagars arrest och senare åtalats enligt en bestämmelse i strafflagen för hotfullt och kränkande uppförande. Domstolen anförde att artikel 4 måste förstås på så vis att den förhindrar lagföring och dom för ett andra brott i den mån som detta härrör från identiska fakta eller från fakta som i allt väsentligt är desamma som beträffande det första brottet. Domstolen ska vid sin prövning utgå från vad som bildar en uppsättning konkreta fakta som berör samma svarande och är oupplösligt förbundna med varandra till tid och rum.² Rättsläget har i målet mellan Tsonev mot Bulgarien³ sammanfattats med att en jämförelse ska göras med utgångspunkt enbart i de faktiska omständigheter som åberopas och med bortseende från den rättsliga beteckning som brotten har i nationell rätt.⁴

För att en konflikt ska uppstå med tilläggsprotokollets och rättighetsstadgans förbud mot dubbel lagföring och dubbla straff måste det således röra sig om två skilda straffrättsliga förfaranden (bis) som avser samma konkreta omständigheter (idem).⁵

I anslutning till Europadomstolens avgörande i målet Engel m.fl. mot Nederländerna⁶ utformades tre kriterier för vad som kan anses utgöra ett straffrättsligt förfarande till skillnad från förfaranden avseende administrativa eller disciplinära sanktioner. Frågan i målet var om ett militärt disciplinförfarande innefattade en sådan anklagelse för brott att artikel 6 i EKMR skulle tillämpas. Europadomstolen ansåg att det först skulle fastställas om överträdelsen enligt nationell rätt räknas som ett brott eller som en disciplinförseelse. Detta betonades dock endast vara en utgångspunkt. Därutöver ansåg Europadomstolen att överträdelsens art skulle beaktas, vilket ansågs vara en faktor av större betydelse. Slutligen skulle även vägas in hur allvarlig sanktionen var.⁷

¹ No. 14939/03, den 10 februari 2009.

² Se §§ 80–84 i domen.

³ No. 2376/03, den 14 januari 2010.

⁴ Se § 51 i domen.

⁵ Se HFD 2015 ref. 20 och Högsta förvaltningsdomstolens dom den 28 maj 2015 i mål 1757-14.

⁶ No. 5100/71, den 8 juni 1976.

⁷ Se § 82 i domen.

Dessa bedömningskriterier användes även bl.a. i målet mellan Zolotukhin mot Ryssland. Europadomstolen betonade i det avgörandet att den rättsliga kvalificeringen i nationell rätt inte kan vara ensamt utslagsgivande, eftersom detta skulle ge medlemsstaterna möjlighet att utforma lagstiftningen på ett sådant sätt att den strider mot syftena med konventionen. Även ett administrativt förfarande kan därför omfattas. Vidare anförde Europadomstolen att det andra och tredje kriteriet inte nödvändigtvis är kumulativa, utan kan vara alternativa. Detta förhållande ska dock inte utesluta en samlad bedömning av kriterierna när en separat analys av dem inte leder till någon klar slutsats i frågan om det finns en anklagelse för brott.⁸ Domstolen konstaterade vidare att den i målet tillämpliga bestämmelsen inom det administrativa förfarandet avsåg att garantera skydd för mänsklig värdighet och allmän ordning, vilka är värden och intressen som normalt sett faller inom sfären av straffrättsligt skydd samt att bestämmelsen riktades gentemot alla medborgare och inte enbart mot en grupp med särskild status. Slutligen anförde Europadomstolen att det främsta syftet med den i målet tillämpliga bestämmelsen var att bestraffa och avskräcka, vilket även är utmärkande för straffrättsliga påföljder.⁹

Vid en bedömning av det tredje kriteriet, sanktionens stränghet och natur, har Europadomstolen även beaktat syftet med den aktuella påföljden.¹⁰ Vidare har Europadomstolen betonat att även om brottet föranleder ett förhållandevis lågt straff frántar inte detta brottet dess straffrättsliga karaktär.¹¹

Frågan om förbudet mot ne bis in idem har belysts av Högsta domstolen bl.a. i avgöranden om oriktiga uppgifter i skattesammanhang. I NJA 2013 s. 502 konstaterade Högsta domstolen inledningsvis att skattetillägg, mot bakgrund av Europadomstolens och EU-domstolens praxis, får anses ha sådan straffrättslig karaktär att det omfattas av artikel 4 i sjunde tilläggsprotokollet till EKMR.¹² Högsta domstolen bedömde sedan att skattetillägg och ansvar för skattebrott som baserar sig på en och samma deklara-tionsuppgift anses grundade på samma faktiska omständigheter, nämligen de konkreta handlingar

⁸ Se § 52-53 i domen.

⁹ Se § 55 i domen.

¹⁰ Se bl.a. Nilsson mot Sverige, no. 73661/01, den 13 december 2005.

¹¹ Se bl.a. Jussila mot Finland, no. 73053/01, § 31.

¹² Se p. 34-36 i domen.

som innebär att en oriktig uppgift lämnas i skattebrottslagens respektive skatteförfarandelagens mening. Därmed ansåg Högsta domstolen att förfarandena avsåg ”samma brott” enligt Europakonventionens sjunde tilläggsprotokoll och EU:s rättighetsstadga.¹³

I NJA 2015 s. 587 har Högsta domstolen däremot kommit fram till att den svenska ordningen för körkortsåterkallelse på grund av trafikbrott inte strider mot förbudet om *ne bis in idem*. Detta efter en redogörelse av avgöranden från Europadomstolen och Högsta förvaltningsdomstolen. Europadomstolen har i Nilsson mot Sverige¹⁴ kommit fram till att en körkortsåterkallelse på grund av trafikbrott i och för sig får anses utgöra ett straff i den mening som avses i artikel 4 i sjunde tilläggsprotokollet EKMR, men att det inte skett någon kränkning av artikeln eftersom beslutet om körkortsåterkallelse inte kan anses innebära att den dömde varit föremål för ett nytt straffrättsligt förfarande. Även om de olika sanktionerna beslutats av två olika myndigheter i skilda förfaranden ansåg Europadomstolen att det fanns ett tillräckligt nära sakligt och tidsmässigt samband mellan förfarandena för att återkallelsen ska anses vara en del av det straff som enligt svensk lag följer på de aktuella brotten.¹⁵

Däremot har Högsta förvaltningsdomstolen ansett att åtgärden inte är av straffrättslig karaktär i EKMR:s mening när det gäller körkortsåterkallelse på grund av annat brott än trafikbrott.¹⁶ Återkallelsen ansågs i en sådan situation inte vara avsedd att utgöra en bestraffning och inte heller syfta till att avskräcka den enskilde från att begå sådana brott som kan utlösa en prövning av lämpligheten att framföra motorfordon. Högsta förvaltningsdomstolen anförde att omständigheterna i stället kan liknas vid dem som förekom i det av Europadomstolen år 2003 avgjorda målet Manasson mot Sverige¹⁷ där klaganden bl.a. gjorde gällande att han i strid med förbudet mot *ne bis in idem* hade dömts för bokföringsbrott och fått sitt taxitrafiktillstånd återkallat. Europadomstolen konstaterade

¹³ Se p. 38-39 i domen.

¹⁴ No. 73661/01, den 13 december 2005.

¹⁵ Se NJA 2015 s. 587 punkt 7.

¹⁶ Se Högsta förvaltningsdomstolens dom den 28 maj 2015 i mål 1757-14.

¹⁷ No. 41265/98, den 8 april.

i detta avgörande att det visserligen var fråga om en ingripande åtgärd, men att det avgörande för återkallelsen var klagandens lämplighet för att bedriva kommersiell taxirörelse och särskilt om han uppfyllde de lagreglerade kraven för att bedriva rörelsen.¹⁸

Högsta förvaltningsdomstolen har gjort motsvarande bedömning i ett avgörande angående återkallelse av vapentillstånd på grund av en tidigare meddelad brottmålsdom. Återkallelsen var enligt domstolen inte avsedd att utgöra en bestraffning och syftade inte heller i sig till att avskräcka från sådana brott eller annat handlande som kan medföra att den enskilde anses olämplig att inneha skjutvapen.¹⁹

Avstängningen från provdeltagandet är en straffrättslig åtgärd i EKMR:s mening
Avstängning från högskoleprovet är i och för sig inte en åtgärd som i svensk rätt klassificeras som straff. Regleringen som ger UHR möjlighet att besluta om avstängning har emellertid tillkommit som ett led i de åtgärder som vidtogs för att försöka förhindra fusk vid högskoleprovet med det bakomliggande syftet att kriminalisera fusk. Avstängningen från möjligheten att delta i provet måste anses fylla såväl en avskräckande som bestraffande funktion. Åtgärden ska avskräcka provskrivaren från att fuska vid provet och utgöra en bestraffande reaktion för den som fuskat. Avstängningen har också uppfattats som en sådan sanktion i senare lagstiftningsärenden rörande åtgärder mot fusk på högskoleprovet.²⁰ Det är dessutom fråga om en generell reglering som riktar sig mot alla som skriver högskoleprovet. Bestämmelsen får vidare anses syfta till att upprätthålla allmän ordning eftersom högskoleprovet fyller en viktig samhällsfunktion som urvalsinstrument vid tillträde till högskoleutbildning. En avstängning är också en förhållandevis ingripande sanktion som kan få betydande konsekvenser för den enskilde.²¹ Vid en sammantagen bedömning anser därför hovrätten att det är fråga om en åtgärd som har straffrättslig karaktär.

¹⁸ Se Högsta förvaltningsdomstolens dom den 28 maj 2015 i mål 1757-14.

¹⁹ Se HFD 2015 ref 20.

²⁰ Se SOU 2019:37 s. 46 f. och 161 ff.

²¹ Se SOU 2019:37 s 175 ff.

Återkallelse av provresultatet är inte en straffrättslig åtgärd i EKMR:s mening

Inte heller UHR:s beslut att återkalla provresultatet vid fusk är i svensk rätt att se som ett straff. Regleringen av denna möjlighet har visserligen skett för att stävja fusk men kan ändå inte anses ha en straffrättslig karaktär. Det primära syftet med återkallelsen får i stället anses vara att återställa ordningen eftersom en provskrivare rimligen inte bör få tillgodoräkna sig ett resultat som han eller hon fått genom att fuska.

Samma brott (gärning) ligger till grund för avstängning och ansvar för osann försäkran

Det grundläggande kriteriet för både avstängningen och osann försäkran är att provskrivaren vilseledde vid provet. Det är fråga om samma objektiva omständigheter som ligger till grund för respektive förfarande. Förfarandena får därmed anses avse "samma brott" enligt artikel 4.1 i sjunde tilläggsprotokollet till EKMR.

Åtalet strider mot förbudet mot ne bis in idem i EKMR

Avstängningen bygger inte på att provskrivaren faktiskt dömts för osann försäkran. Till skillnad från vid körkortsåterkallelse på grund av trafikbrott kan avstängningen därför inte anses vara en del av det straff som följer på brottet osann försäkran. Beslutet om avstängningen och åtalet får alltså anses vara två skilda förfaranden som avser samma brott.

När åtalet väcktes hade UHR redan beslutat att stänga av Linnea Olivefalk från att delta i provet under två års tid. Avstängningsbeslutet utgjorde, som angetts, en straffrättslig åtgärd i EKMR:s mening och avsåg samma brott (gärning) som åtalet. Åtalet mot Linnea Olivefalk strider således mot förbudet mot ne bis in idem i artikel 4.1 i sjunde tilläggsprotokollet till EKMR.

Tingsrättens dom ska därför undanröjas och åtalet avvisas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 1 april 2021. Prövningstillstånd krävs.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Björn R. le Grand och Lars Lindblad samt tf. hovrättsassessorn Sanna Vitestam (referent).

YSTADS TINGSRÄTT
Avdelning 2

DOM
2020-05-26
meddelad i
Ystad

Mål nr: B 2091-19

PARTER (Antal tilltalade: 1)

Tilltalad

LINNEA Margareta Olivefalk, 19970210-6049
Grönbo Gård
Brogårdavägen 21
275 92 Sjöbo

Offentlig försvarare:

Advokat Filip Savic
Advokatfirman Sundberg & Savic HB
Erik Dahlbergsgatan 16 A
211 48 Malmö

Åklagare

Kammaråklagare Magdalena Holmberg
Åklagarmyndigheten
Södra Skånes åklagarkammare
Box 20021
200 21 Malmö

DOMSLUT

Brott som den tilltalade döms för

Osann försäkran, grovt brott, 15 kap 10 § 2 st brottsbalken
2017-10-21

Påföljd m.m.

1. Villkorlig dom
2. Dagsböter 50 om 150 kr

Brottsofferfond

Den tilltalade åläggs att betala en avgift på 800 kr enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond.

Ersättning

Filip Savic får ersättning av staten med 26 434 kr. Av beloppet avser 14 040 kr arbete, 6 375 kr tidsspillan, 732 kr utlägg och 5 287 kr mervärdesskatt. Linnea Olivefalk ska betala 7 930 kr av denna kostnad till staten.

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 114 271 23 Ystad	Bollhusgatan 16	0411-691 00 E-post: ystads.tingsratt@dom.se www.domstol.se		måndag - fredag 08:00-16:00

**VAD HAR PARTERNA BEGÄRT OCH VILKEN BEVISNING HAR DE
LAGT FRAM?****Åklagaren**

Åklagaren har yrkat att tingsrätten ska döma Linnea Olivefalk för osann försäkran, grovt brott enligt 15 kap. 10 § andra stycket brottsbalken. Enligt åklagaren har Linnea Olivefalk begått brottet på följande sätt:

OSANN FÖRSÄKRAN, GROVT BROTT (5000-K628617-19)

Linnea Olivefalk har vid genomförandet av högskoleprovet undertecknat en försäkran på heder och samvete om att lämna provsvar utan att använda otillåtna hjälpmedel eller att på annat sätt vilseleda. Den skriftligt lämnade uppgiften var osann eftersom Olivefalk vid genomförandet av högskoleprovet använt otillåtna hjälpmedel. Åtgärden innebär fara i bevishänseende.

Det hände den 21 oktober 2017 i Sverige.

Linnea Olivefalk, som har hemvist i Sjöbo kommun, begick gärningen med uppsåt.

Brottet ska bedömas som grovt eftersom Olivefalk använt avancerade tekniska hjälpmedel under provet, åtgärderna är förslagna och i sammanhanget systemhotande, brottet utgjort en del i en brottslighet som utövats i organiserad form och på grund av oriktighetens betydelse dvs att det oriktiga provresultatet påverkar antagningssystemet till högskolan samt hindrar eller minskar möjligheten för andra att komma in på högskolan.

Utöver Linnea Olivefalks uppgifter har åklagaren som bevisning presenterat vittnesförhör med Per-Erik Lyrén samt utdrag från IT forensiska undersökningar av beslag tagna från HP-hjälpen, skärmdumpar från HP-hjälpens reklam och prislistor, foton från sambandscentralen och foton på den bruna utrustningen, kopior av Linnea Olivefalks svarshäfte från provtillfället den 21 oktober 2017, handlingar utvisande Linnea Olivefalks resultat från högskoleprovet och antagningsbesked.

Linnea Olivefalk

Linnea Olivefalk har förnekat gärningen och begärt att åtalet ska avvisas med hänvisning till principen om förbud mot dubbelbestraffning. För det fall tingsrätten skulle ogilla hennes avvisningsyrkande har hon menat på att brottet inte ska bedömas som grovt.

Som skriftlig bevisning har Linnea Olivefalk åberopat två läkarintyg plus en lista med symptom som förekommer vid hennes ämnesomsättningssjukdom till styrkande av att sjukdomen haft en inverkan på hennes skilda resultat på högskoleprovet.

AVVISNINGSFRÅGAN**Allmänt om principen mot dubbelbestraffning**

Linnea Olivefalk har begärt att åtalet ska avvisas eftersom en prövning av åtalet skulle innebära att hon skulle riskera att drabbas av straffrättsliga sanktioner bestämda i två olika straffrättsliga förfaranden för samma gärning. Det strider enligt henne mot principen om dubbelbestraffning (*ne bis in idem*) i artikel 4.1 i sjunde tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Europakonventionen). Åklagaren har motsatt sig att åtalet ska avvisas.

Principen om dubbelbestraffning innebär att en sak som avgjorts genom en dom som fått laga kraft inte får prövas på nytt. Rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott kommer till uttryck i rättegångsbalken. Av 30 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken framgår att när tiden för att överklaga en dom gått ut, får ett nytt åtal för samma gärning inte tas upp till prövning (*res judicata*). Vidare står det i 45 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken att en pågående process hindrar att ett nytt åtal väcks för samma gärning (*lis pendens*). Principen om förbud mot

dubbelbestraffning kommer även till uttryck i Europakonventionen. Av artikel 4.1 i det sjunde tilläggsprotokollet framgår att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för brott för vilket hen redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat.

Europakonventionen tar sikte på dubbla straff, men förbudet mot dubbelbestraffning kan enligt Europakonventionen aktiveras även vid sanktioner och administrativa ingripanden som inte betecknas som ”straff” i nationell rätt, t.ex. administrativa sanktionsavgifter och viten. I NJA 2013 s. 502 slog Högsta domstolen fast att det svenska systemet med två förfaranden och dubbla sanktioner, skattetillägg och brottspåföljd, vid oriktiga uppgifter i skatteförfarandet strider mot principen om att inte bli straffad eller lagförd två gånger för samma brott. I domen framhålls att det är fråga om samma brott (gärning) när skattetillägget och ansvaret för skattebrott grundar sig på samma faktiska omständigheter, nämligen de konkreta handlingar som innebär att en oriktig uppgift lämnas. I fråga om körkortsåterkallelse på grund av trafikbrott har Högsta domstolen däremot kommit fram till motsatt slutsats. Det gäller både när återkallelsen beslutas efter lagakraftvunnen dom i ett brottmål och när körkortet återkallas före domen i brottmålet (se NJA 2015 s. 587).

Europadomstolen har vidare genom sin praxis slagit fast att om det förekommit två separata förfaranden, men det första inte anses ha gällt ett brott och ett straff i konventionens mening, uppkommer ingen kränkning av artikel 4.1 i tilläggsprotokollet. För att kunna avgöra om det föreligger en risk för överträdelse av förbudet mot dubbelbestraffning i det här fallet måste tingsrätten därför ta ställning till om ett återkallande av betygsbeslut eller beslut om avstängning utgör ett straffrättsligt förfarande. Högsta förvaltningsdomstolen konstaterar i mål HFD 2015 ref. 20 att för att en konflikt ska uppstå med förbudet mot dubbel lagföring och dubbla straff måste det röra sig om två skilda straffrättsliga förfaranden som avser samma konkreta omständigheter.

Det föreligger inte hinder mot att pröva åtalet mot Linnea Olivefalk

Av utredningen i målet framgår att Linnea Olivefalks resultat från högskoleprovet har ogiltigförklarats. Hon har även blivit avstängd från att skriva högskoleprovet i två år räknat från dagen hon skrev högskoleprovet, dvs. från den 21 oktober 2017.

Enligt tingsrättens mening kan endast åtgärden att stänga av Linnea Olivefalk från att skriva högskoleprovet under en tvåårsperiod anses vara av straffliknande karaktär. Det får dock anses som en förhållandevis lindrig reaktion med anledning av användandet av otillåtna hjälpmedel och dessutom en förutsebar följd. Enligt tingsrätten är avstängningen närmast att betrakta som en tilläggsstraffsanktion som inte bör förhindra åtal beträffande gärningar som begåtts under i allt väsentligt samma faktiska omständigheter som de som legat till grund för beslutet om avstängning.

Sammantaget anser tingsrätten att det inte föreligger hinder mot att pröva åtalet mot Linnea Olivefalk.

BAKGRUND**Högskoleprovet**

Högskoleprovet är ett urvalsinstrument för antagning till utbildning på högskola och universitet. En tredjedel av dem som skrivit högskoleprovet kommer in på sökt utbildning genom att åberopa resultatet från högskoleprovet. Högskoleprovet äger rum två gånger per år. Högskoleprovet består av fem provpass, varav två är kvantitativa och två verbala. Det femte provpasset är en s.k. utprövningsdel, vilken kan vara kvantitativ eller verbal. Denna del räknas inte med i resultatet. Syftet med utprövningsdelen är att pröva nykonstruerade uppgifter. Provdeltagarna känner inte till vilken del av provet som är utprövningsdelen. Varje provpass består av 40 frågor

med ett poäng för varje rätt svar. Utifrån sina poäng får deltagaren ett normerat resultat på en skala mellan 0,0-2,0.

Hösten 2016 infördes en sanningsförsäkran på högskoleprovet. Alla som skriver provet måste på heder och samvete intyga att de lämnar svar utan att använda otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt vilseleda. Sanningsförsäkran undertecknas en gång på förstasidan och en gång per svarshäfte, totalt sex gånger under hela provtillfället.

HP-hjälpen

För att fuska på högskoleprovet har deltagare tagit hjälp av den s.k. HP-hjälpen. HP-hjälpen har marknadsfört sig genom bland annat en egen hemsida, på Facebook, Flashback samt Instagram. Deras affärsidé har varit att tillhandahålla mobiltelefoner och annan utrustning för att instruera personer att lämna rätt svar på högskoleprovet. HP-hjälpen har haft prislistor där priset stigit beroende på vilket resultat provskrivaren önskat köpa. Någon fullständig betalning krävdes inte utan det räckte med att man betalade en deposition. Depositionen fick man tillbaka om utrustningen skickades tillbaka efter provet. Kontakt med potentiella köpare har skett via e-post. Svaren som den enskilda får förmedlas via en ledningscentral till en hörnacka och den enskilde har sedan fyllt i rätt svar motsvarande det normerande resultat som hen har beställt.

SKÄLEN FÖR TINGSRÄTTENS DOM

Linnea Olivefalk döms för osann försäkran, grovt brott

Åklagaren har presenterat utdrag från IT forensisk undersökning av beslag, tagna i samband med en husrannsakan i HP-hjälpens lokaler. I en dator fanns en mapp ”2017” med undermappen ”förskott”. I denna mapp fanns ett exceldokument med Linnea Olivefalks namn och adress. Linnea Olivefalk benämns som ”P2”. I en annan mapp ”folder” återfanns ett exceldokument ”kunder” och under numret P2

Linnea Olivefalks personnummer samt resultatet 1,55, priset 64 000 kr och förskott 2 000 kr. I mappen ”passbilder” fanns ett foto på Linnea Olivefalk och ett foto av hennes pass.

Linnea Olivefalk skrev högskoleprovet den 21 oktober 2017. Varje provpass har undertecknats med en sanningsförsäkran. Linnea Olivefalk fick resultatet 1,55. På de kvantitativa delproven fick hon 30 respektive 33 poäng, och på de verbala delproven 32 respektive 34 poäng. På utprövningsdelen fick Linnea Olivefalk 6 poäng.

Linnea Olivefalk har skrivit högskoleprovet två gånger tidigare under 2016. Hon fick då resultatet 0,15 respektive 0,3.

Med hjälp av resultatet på högskoleprovet (1,55) sökte Linnea Olivefalk till socionomprogrammet. Hon blev antagen och påbörjade utbildningen. Tidigare har Linnea Olivefalk endast fått en reservplats när hon sökt utbildningen.

Linnea Olivefalk har sammanfattningsvist berättat följande: Hon tog kontakt med HP-hjälpen via e-post av ren impuls i syfte att fuska på högskoleprovet. Hon betalade 2 000 kr i förskott och fick hem utrustningen på posten. Hon kom inte överens med HP-hjälpen om vilket resultat hon ville ha, utan endast att hon skulle få utrustningen. Hon minns inte vad allt skulle kosta i slutändan, men hon hade ändå inte haft råd att betala. När hon väl skrev högskoleprovet använde hon sig dock inte av utrustningen. Hon skickade tillbaka utrustningen innan hon skrev högskoleprovet, men fick inte tillbaka depositionen. Hon ändrade sig eftersom hon insåg att hon aldrig hade kunnat klara av att genomföra provet och fuska. Anledningen till att hon hösten 2017 fick ett väsentligt bättre resultat än 2016 var att hon hösten 2017 var frisk vid provtillfället medan hon vid de tidigare provtillfällena var dålig i sin sjukdom. Hon har hög ämnesomsättning (hypotyreos) vilket medför att hon bl.a. lider av minnesförlust, koncentrationssvårigheter och har svårt för

stress. Hon genomgick behandling under perioden 2014 till hösten 2015. Våren 2016 fick hon ingen behandling eftersom hennes värden såg bra ut. Hennes mående pendlar. Hon kom in på socionomprogrammet med hjälp av resultatet på högskoleprovet. Hon påbörjade utbildningen, men fick avbryta den på grund av sin sjukdom.

Vittnet Per-Erik Lyrén har hört om högskoleprovets uppbyggnad och möjligheterna att förbättra sina resultat. Han har sammanfattningsvis berättat följande. Delproven ska inte skifta avsevärt i svårighetsgrad. Utprövningsdelen kan variera eftersom det är uppgifter som aldrig prövats. Utprövningsdelen brukar dock inte vara mycket svårare än de andra delarna. Att provdeltagaren endast får 6 poäng av 40 på utprövningsdelen är därför anmärkningsvärt. Det finns ingen uppgift om att utprövningsdelen i någon version 2017 stack ut och var svårare än normalt. Det förekommer att personer förbättrar sitt provresultat från ett prov till ett annat men det handlar ofta om en mindre ökning. 0,29 procent av de som skriver högskoleprovet för andra gången får en resultatförbättring med 1,0. Skriver man provet för tredje gången förbättrar endast 0,10 procent av provdeltagarna sitt resultat med 1,0.

Tingsrättens bedömning

Genom de uppgifter som Linnea Olivefalk själv har lämnat i förening med den skriftliga utredning som åklagaren har presenterat är det till en början klarlagt att hon har lämnat en skriftlig försäkran i enlighet med vad åklagaren har påstått. Frågan är om hon använde otillåtna hjälpmedel vid provet och om de uppgifter som hon lämnade i försäkran därmed var osanna.

Utredningen visar att Linnea Olivefalk vid tiden för provet hade tillgång till utrustning som kan användas vid fusk på högskoleprovet. Linnea Olivefalks resultat på provet hösten 2017 talar oerhört starkt för att hon också använde utrustningen vid provet. Hennes uppgifter om att hon endast beställde utrustningen på impuls och

sedan inte använde den utan skickade tillbaka den innan provet framstår som tillrättalagda och konstruerade i efterhand. Det gör också hennes förklaring till hur hon kunnat prestera så mycket bättre på provet hösten 2017 än hon gjort tidigare.

Tingsrätten betvivlar visserligen inte att Linnea Olivefalk i perioder på grund av sjukdom haft minnesförlust, koncentrationssvårigheter och svårt för att hantera stress. Men dessa problem förklarar knappast den uppseendeväckande skillnad i resultat som Linnea Olivefalk fått på provet hösten 2017 jämfört med tidigare provtillfällen. Av de läkarintyg hon gett in framgår dessutom att hon behandlats 2014–2016 och sedan inte sökt hjälp på nytt för symptom relaterade till sjukdomen förrän våren 2019. Med andra ord ger inte läkarintygen stöd för att Linnea Olivefalk skulle varit sämre i sin sjukdom vid provtillfället på våren 2017 än hon var vid provtillfället på hösten samma år. I praktiken finns det därför inte någon annan förklaring till det i alla avseenden anmärkningsvärda resultat som Linnea Olivefalk fått på provet hösten 2017 jämfört med tidigare än att Linnea Olivefalk vid provet hösten 2017 har använt otillåtna hjälpmedel. Detta gäller särskilt som hon dels fått just det resultat – 1,55 – som hon beställt enligt uppgifter i beslaget hos HP-hjälpen, dels presterat i nivå med sina tidigare resultat på just utprovningssdelen.

Genom att använda otillåtna hjälpmedel vid provet har Linna Olivefalk lämnat osanna uppgifter vid försäkran. Eftersom åtgärden innebar fara i bevishänseende ska hon dömas för den åtalade gärningen. Nästa fråga för tingsrätten att ta ställning till är om gärningen ska bedömas som grovt brott.

Lagtexten ger inga exempel på omständigheter som ska beaktas vid gradindelningen. I doktrin anges att vid bedömningen av vad som utgör grovt brott ska betydelsen av såväl urkunden som oriktigheten i försäkran beaktas (Ulväng m.fl., Brotten mot allmänheten och staten, 2014, s. 168). Vid bestämmandet av brottets svårighetsgrad ska samtliga omständigheter beaktas.

Utredningen visar visserligen att den utrustning som Linnea Olivefalk har införskaffat för att fuska har varit svår att upptäcka, att de otillåtna hjälpmedlen har tillhandahållits av personer som haft en verksamhet som har bedrivits i organiserad form och att Linnea Olivefalk måste ha förstått detta. Det betyder dock inte att Linnea Olivefalk kan anses ha haft del i den organiserade verksamheten på annat sätt än att hon har beställt deras tjänster. Och det är inte tillräckligt för att anse att just Linnea Olivefalks brott har ingått som ett led i en organiserad verksamhet. I vad mån verksamheten som sådan har varit förslagen och systemhotande saknar därmed betydelse för bedömningen av svårighetsgraden av Linnea Olivefalks brott.

Inte heller det faktum att Linnea Olivefalks hjälpmedel har varit svåra att upptäcka medför ensamt att gärningen ska betecknas som grovt brott. Rent generellt kan denna typ av brottslighet däremot antas påverka antagningssystemet till högskolan. Och detta har Linnea Olivefalk naturligtvis förstått. För i detta fall har brottsligheten nämligen kommit att påverka antagningen på det sättet att Linnea Olivefalk har kommit in på socionomprogrammet med hjälp av resultatet från högskoleprovet. Därigenom har hennes oriktiga provresultat och agerande faktiskt påverkat antagningssystemet till högskolan samt hindrat eller minskat möjligheten för andra att komma in på högskolan. Vid en sammantagen bedömning är omständigheterna därmed så försvårande att brottet ska bedömas som grovt.

Linnea Olivefalk döms till villkorlig dom och 50 dagsböter om 150 kr

Linnea Olivefalk är tidigare ostraffad. Mot denna bakgrund, och då inte heller brottslighetens art talar för att välja fängelse som påföljd, ska Linnea Olivefalk dömas till villkorlig dom.

Den villkorliga domen ska i enlighet med huvudregeln förenas med dagsböter. Med hänsyn till vad som framkommit om Linnea Olivefalks personliga och ekonomiska förhållanden ska storleken på varje dagsbot bestämmas till 150 kr.

Linnea Olivefalk ska betala 800 kr till brottsofferfonden

Eftersom Linnea Olivefalk döms för brott där fängelse ingår i straffskalan ska hon betala föreskriven avgift om 800 kr till brottsofferfonden. Det följer direkt av lag.

Ersättning till försvararen

Försvararen har begärt ersättning utöver taxan. Tingsrätten ifrågasätter i och för sig varken att målet krävt avsevärt mer arbete än normalt eller att försvararen har lagt ned den tid på uppdraget som han begärt ersättning för. Men med hänsyn till målets art och omfattning får han anses skäligen tillgodosedd med en ersättning för arbete som motsvarar 10 timmar. I övrigt ska han få den ersättning som han har begärt.

Linnea Olivefalks ekonomiska förhållanden är sådana att hon ska återbetala en del av försvararkostnaderna till staten.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se [bilaga 1](#) (TR 01)

Om du vill överklaga ska du skriva till tingsrätten senast **tisdagen den 16 juni 2020** och förklara hur du vill att tingsrättens dom ska ändras. Om ditt överklagande har kommit in i rätt tid kommer tingsrätten att skicka ditt överklagande vidare till Hovrätten över Skåne och Blekinge, som är den domstol som prövar ditt överklagande.

För tingsrättens räkning

Fredrik Bohlin

I avgörandet har rådmannen Fredrik Bohlin samt nämndemännen Anna Månsson, Roland Persson och Camilla Stålhammar deltagit. Rättens ledamöter är överens om allt i domen.

Hur man överklagar

Dom i brottmål, tingsrätt

TR-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv tingsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att hovrätten ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis.

Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

Tala också om ifall du vill att målsäganden ska komma personligen vid en huvudförhandling.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till tingsrätten. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Tingsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar tingsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till hovrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även hovrätten skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i hovrätten

När överklagandet kommer in till hovrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

När krävs det prövningstillstånd?

Brottmålsdelen

I brottmålsdelen behövs prövningstillstånd i två olika fall:

- Den åtalade har dömts enbart till böter.
- Den åtalade har frikänts från ett brott som inte har mer än 6 månaders fängelse i straffskalan.

Skadeståndsdelen

Det krävs prövningstillstånd för att hovrätten ska pröva en begäran om skadestånd. Undantag kan gälla när en dom överklagas i brottmålsdelen, och det är kopplat en begäran om skadestånd till brottet. Då krävs inte prövningstillstånd för skadeståndsdelen om

- det inte krävs prövningstillstånd i brottmålsdelen eller om
- hovrätten meddelar prövningstillstånd i brottmålsdelen.

Beslut i övriga frågor

I de mål där det krävs prövningstillstånd i brottmålsdelen (se ovan), krävs det också prövningstillstånd för sådana beslut som bara får överklagas i samband med att domen överklagas. Beslut som kan överklagas särskilt kräver inte prövningstillstånd.

När får man prövningstillstånd?

Hovrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att tingsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om tingsrätten har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med tingsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar hovrättens avgörande

Den som vill överklaga hovrättens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till hovrätten.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till hovrätten senast den dag som anges i slutet av hovrättens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar hovrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (hovrättens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se